

ŠVEHLA, Karel

1960 „Jiráskovy dopisy Zikmundu Wintrovi“, *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, sv. 5., 1960, č. 3–4

THEER, Otakar

1904 „Zikmund Winter“, *Časopis českého muzea*, 78, 1904, s. 19–32

VÝROČNÍ ZPRÁVA

1876 *Výroční zpráva c. k. reálných škol v Rakovníku* (Rakovník)

WINTER, Zikmund

1886 „Člověk zmařený“, „Příšera“, in Z. W.: *Starobylé obrázky z Rakovnicka* (Praha: Vladimír Čech)

1888 *Rakovnické obrázky* (Praha: F. Šimáček)

1901/02 „Zájezd pana Karáska do Kotců plátěnejch“, *Zvon* 2, 1901/1902, s. 280

1901/02 „Nekulturní list z historie kulturní“, *Zvon* 2, 1901/02, s. 591–594, 609–611, 621–625

1902 „Krátký jeho svět“, in *Staré listy* (Praha: J. Otto)

1906/07 „Panečnice“, *Zlatá Praha* 24, 1906/07, průběžně č. 7–25, s. 77–294

1910 „Nezabiješ“, *Malý čtenář* 29, 1910, s. 114–116

1912 „Nešťastné děti“, *Malý čtenář* 31, 1912, s. 6–7, 18–19

1948 *Mistr Kampanus* (Praha: Kvasnička a Hampl)

1953 *Rozina sebranec* (Praha: SNKLHU)

1987 „Z lesů krávkolátských“, in Z. W.: *Malé historie a třísky* (Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví)

1996 *Paměti ze života dvou přátel* (Rakovník: Rabasova galerie)

ZIKMUND WINTER

bez data (1999), sborník *Zikmund Winter mezi historií a uměním* (Rakovník)

Nezabiješ!

Zpověď Zikmunda Wintora

Dosti často nepříjemně pociťuji výčitky svědomí. Já zabijel. Vlastně ještě hůře. Já zabijel s kladením nástrahy, úkladem, číhanou, tomu se říká v trestním zákoně „vražditi“. Já vraždil. A strojil jsem o veselý život tvory nevinné.

A proč?

Proto jedině, že byli ti tvorečkové krásní, že skvěli se a svítili barvami, některé i proto, že takových bylo na světě málo. Právě ti vzácní byli by nejspíše

zasluhovali šetření, ale kdežpak šetření u mne! Na ty jsem byl jako posedlý. Ty jsem sháněl nejhrošlivěji a nesmírnou radost jsem míval, když právě takového vzácného krasavce jsem vyčíhal a ze světa sprovedil, napíchl a do sbírky své dal. Přiznávám se hned tady na počátku své zpovědi, že dnes po letech mnohých, kdy mám ve skříní veliké nasušeno a nabodáno několik tisíc mrtvolek něžných, které v krátké a v mladém životě svém mívaly barvy daleko svěžejší nežli dnes, že dnes mne popadá lítost, proč právě já jsem ty životy zničil.

Co z toho mám? Barvy, po nichž jsem se tolik sháněl, přese všechno opatrování a uzavírání pobledly, vyprchaly. Znalci poznají na první pohledění, že mrtvolky leží pod skly ve tmě nad dvacet let, ne-li déle. Ačkoli jsem čítal mnohou knihu vědeckou o motýlech, přece jsem, máje jiné úlohy a starosti, neuspořádal si svoje mrtvolky po vědecku v řady; tím jeví se moje vraždění nevinných krásných tvorů, těch poletujících barevných květů v přírodě, zbytečnějším a nechutnějším.

Pravda, poznal jsem při tom velmi zevrubně jeden oddíl přírody jmenovitě tím, že jsem, motýle z housenek vychovávaje, přihlížel k jejich životbyti, ke vzrostu, proměně až do ukončení rozvoje.

Bývala tu radost, když po měsících dlouhého čekání vyklubal se na tento svět neúhledný tvor mokrý, jenž v malých chvílích rozvinul křídla jako čtyři praporce, předtím stočené, nádherné, barevné; však nežli se novorozenec mohl odhodlati, aby se podíval na tento svět, aby v jasném slunci nebo při stříbrném svitu měsíce navštívil své přítelkyně květiny a jejich medové kalichy: popadly ho drsné prsty lidské – a život mu utíkal v marné, tiché, slabé obraně.

A měl jsem případy vzácného narození!

Vzpomínám na příhodu v Pardubicích. Někdo mi donesl zprávu, že zahradník barona Krausa zlostně rozmačkal několik zelených velikých housenek, které mu ožíraly oleandry. Honem tam! K zahradníkovi!

Neklamal jsem se, housenky byly potomci vzácného u nás hosta, lyšaje oleandrového, velikého, sametově zeleného a růžového, překrásného motýle večerního, který vlastním domovem je tam, kde oleandry vroubí vody jako u nás vrbiny. Je to na jihu Evropy. Odtamtud někdy některá čilá samice přerychlým letem zmůže sta a sta kilometrů, navštíví naše kraje a zanechá vajíčka, potomstvo své, na zdejších oleandrech, v hrncích pěstovaných. Toť se ví, že se špatně postaral nerozumný tvorek o své děti, neboť pěstovatel oleandru v hrnci má zlé oko na takové nezvané návštěvy a zabil by je, i kdyby věděl, že přibýly od Rhodanu nebo dokonce od Qadalkuiviru španělského.

Pardubský zahradník měl ještě několik housenek v sklenici nacpaných jako naložené okurky; ty mi ochotně dal, a já si vychoval nádherné motýle, abych jim předčasně zkrátil život.

A byl tuhý! Mínil jsem, že když dlouho byli v smrtonosném chloroformu, že usnuli navždy, a zatím k svému nemilému ustrnutí, když jsem mrtvé motýle na prkno napjal a mnohými páskami a špendlíky k prknům upevnil, přes noc sametoví moji hosté zelení obživli a silou poměrně ohromnou, smrtelným stra-

chem ještě zvětšenou, přes noc osvobodili se ze svého ukřižování a ráno třepali křídly. Musili umřít podruhé. Nemohu se dnes na ty mučedníky podívat bez výčitky trpké.

Nejbližší okolí pardubské připravil jsem o mnoho členů rodu vzácného, veliké můry stužkonosky modré. Byl tehdy malý lesík vysokých jasanů blízko města při dráze. Vzácné krásné můry lily se vysoko ve větvích a vpozdvečer hned po svém narození slétly na peň dolů, že mohly rukou býti snadno dosaženy. Ten první slet v životě chudákům přišel draho. Zahynuly mou rukou. Malou útěchou mi jest, že by v tom lesíku brzo po mém odchodě z Pardubic byla ta kolonie modrých mur vzácných vyhynula zajisté, a to jedním rázem. Lesík onen vysekán,... a na jeho místě stojí petrolejová fabrika, která teď otravuje lidi.

Moje sběratelská vášeň někdy odměněna byla tím, že se mi vylíhly kusy tak vzácné odrůdné nebo i zrůdné, že by vědecký sběratel byl radostí skákal.

Tak jednou vylíhla se mi z padesáti baboček osikových jedna, které scházely všechny modré ozdoby. Jindy jsem viděl, že z housenky, která poranila se pádem z okna tak, že z ní dosti šťávy životné ranou vyteklo, vylíhl se motýl o třech křídlech, na čtvrté se mu nedostalo. Jináče bylo při tom i to podivuhodné, že housenka tak těžce poraněná nezašla docela. Jiné hynou při silnějším doteku.

Jednou zase získal jsem lyšaje lipového, který měl na každém křídle jiný výkres a barvu, kteroužto nestejnost příroda nedělává často.

Průběhem času seznámil jsem se s motýly důvěrněji, v jednotlivých družích rozeznával jsem povahy, znal jsem dobře nesnášenlivé samotáře i motýle společenské, motýle dobrácké a velmi líné a motýle mrštné, rychlé, chytré. A u těch chytrých vyzkoumal jsem brzo slabé stránky všelijaké. Všecko skoro tak, jako u lidí bývá. Začal jsem mít k těm tvorům náchylnost jinou než předtím; vstupoval do mne *soucit*.

Často jsem potom, soucitem veden, přestával na tom, že jsem motýle v přírodě již jen pilně pozoroval, toho onoho chytil, prohlédl a pustil zase. Ba i pracně vychoval jsem některé z housenek, a když narodili se motýli, pouštěl jsem je, nedoveda jich už zabít a usušit pro sbírku.

A když jsem postřehl, že mého jednoho vychovance, jakmile vyletěl z okna, hned popadl a sežral drzý vrabec pražský, neváhal jsem následující své vychovance nésti a vézt daleko ven za Prahu. Vzpomínám, kterak jsem se nedovedl opanovati, když jsem před lety na Valašsku na trnkách podhorských nalezl asi padesát housenek rytířského našeho motýle s dlouhým černým ostruhama. Sebral jsem je, krmil a v pupách odvezl ten kus světa z Valašska do Prahy. Když se mi na jaře vylíhli, neměl jsem už odhodlání vtělit je jako moravskou sortu do své sbírky, než uživ výletu přátelského, odvezl jsem mladé Valášky na samotu k Berounu a tam je vypustil. Hbitě vylítli ze škatule, vsedali na stromy zajisté s radostí, že unikli vazbě a smrti.

Starý vražedný motýlář hnul se ve mně ještě před málo lety, když jsem navštívil Alpy. Bylo podvečer, slunce šlo za horu. Sedím na lavičce u lesa. Vtom

tu přileti okáč alpský, jakého jsem živého nikdy neviděl. Motal se mi nad hlavou sem a tam. Toho lapněš! Přidáš alpského obyvatele k českým ve sbírce své.

Vtom motýl slétl níž a níže ke mně, konečně usedl na lavičku vedle mne a dosti rychle svými něžnými nožkami seběhl pod sedadlo, aby tu přespal noc jako pod střechou. Šel spat. Patrně sem „chodil“ spat.

A když ospalý chuděra nalezl pod lavičkou úkryt, byt a klid: já ho měl zabít? Huj!

Tiše vstal jsem, abych ho nevyrušil, a odešel jsem.

Již nedovedu těch tvorů vraždit a opakuji, že je mi velmi líto, že jsem ze sběratelské vášně tolik životů zničil.

Ten soucit, který mám k tomu létavému krásnému světu drobnému, posilňuje se u mne častými úvahami, kolik strašlivých nepřátel ti drobní krásní tvorečkové mají v přírodě samé, ale víc ještě v lidech.

Příroda je ubíjí často tím, že vyrovnává svoje hospodářství. Když se rozmnoží motýli lesní nebo polní takovým množstvím, že stanou se škůdci a zhoubci rostlinám, přijdou deště, vlhka, housenky hromadně hynou, a škůdcové záhy uvedeni jsou na míru skromnou.

Když se však pustí myslivci do opravování přírody a snaží se kouřem, ohněm zničit škůdní motýle, ničí však zároveň jiné čtverokřídle obyvatele pasek a lesů, kteří nikomu neškodí a jsou svým rodem vzácní.

K nejdokonalejšímu zničení nejvzácnějších druhů motýlích celého okrsku přispívají všude na venkově elektrické lampy, zvláště ty, jež jsou vztyčeny při fabrikách u vod a lesů. Zhrozil jsem se ve Staré Huti toho hromadného ničení večer co večer, noc co noc. Jak elektrická lampa na vysoké tyči vznícena, přilétali večerní a noční motýlové odevšad, velcí, malí, nejdrobnější, lítali v silném světle jako šílení, sedali na zdi, padali na zem jako pitomí.

K ránu přilétali ptáci, a než slunce pořádně vyšlo, požrali všecku tu družinu, která z okolních lesů, vrchů, luk a zahrad přišla za světlem, aby zahynula.

Následujícího roku již nepřilétala hejna motýlů k lampě, bylo jich méně, nápadně méně a skoro již jen sprostší druhy; třetího roku přilétl již jen některý tulák z daleka, a jinaké bylo u lampy mrtvo a v přírodě okolí též.

A kolik vzácných druhů ničí taková a podobná sběratelé jako jsem býval já, kterým, když už musí něco sbírat, daleko lépe by slušelo, aby sbírali známky poštovské: to jsou taky barvičky, také zajímavé a vzácné kousky a nemají života, nemusí se zabíjet.

V městech venkovských jsou však největšími zhoubci krásných, něžných těch tvorečků školní chlapci, kteří si dělají sbírky z mrtvolek špatně, neobratně upravených, aby je dřív či později zahodili.

V kterém městě jest několik škol, jejichž žáčkové rozbíhají se v okolí se sítkami zelenými a zabíjejí všecko tvorstvo na potkání bez rozumu a bez srdce, tu

i méně všímavý člověk brzo poznává zhoubu a zmrtvění v přírodě; poznává, že jest těch živých přelétavých květů méně a krajina že ochuzena o kus krásy, o kus života.

Pražští hoši přemnoží takové zabijáctvo arci umějí také dobře, ale ti daleko široko v zaprášených pustinách kolem Prahy nemají už nic pěkného ani cenného, co by z krásného hmyzu ze světa sprovedili.

Zabíjejí tedy jen sprostáčky a rozšiřují svou činnost na trápení brouků, kteří jim snadno neutekou. Onehdy jsem viděl skupinu mládeže ve vinohradském parku, dychtivě obstupující kluka pěkně oblečeného, který skelnou čočkou pálil broučky. Právě když jsem ke skupině došel, vykřikl kluk radostně: „Už je mrtev!“

Ten klouček na této cestě to může přivést daleko.

Malý čtenář 29, 1910, s. 114–116

Nešťastné děti

Obrázek z přírody od Zikmunda Wintra

Slunce sklánělo se k vrchům šumavským, už se jich dotýkalo, už je líbalo a v záplavě červených oblaků nořilo se kamsi, aby si odpočinulo od celodenní veliké práce. Ten den topilo a hřálo nemilosrdně. Však to znát na silnici, kudy kráčíme z lesa domů. Všecka v prachu vyschlá, žíznivá, a květiny i tráva podél příkopů zvadlé. Každý i lehčí krůček zdvihá ze země celou závěj prachu, vůz hromotluk, jenž mne předejel, zbouřil dokonce hustý oblak prachových šedých chuchvalců, a ty ulehaly na zvadlých květech a travách při silnici.

Jdu s obdivem, hledě k tomu krvavému slunci nad Šumavou, které zapadajíc ještě horkem dýchá. Vtom šlehne mi proutí o nohu. Pohlédnu, šest proutků osikových nizounkých stojí na samé silnici při kraji příkopu.

Jak se dostaly sem na cestu? Snad zbytky staré osiky, která tu zahynula. Listy těch šesti proutků všecky zaprášeny tak, že zelené barvy pod tím popelavým závojem neviděti.

Však hle! Pozoruji, že na jednom lístku, hle, tu i na druhém, třetím, sedí malinký tvoreček, malinká housenka, také zabalená ve šlojír šedý jako nějaká jeptiška. Pátrám, zajímá mne to, a shledávám brzo, že na každém proutku jeden takový uprášený tvoreček, jedna šedivá sestřička.

A poznávám je brzo, kdo jsou, jakého rodu jsou. Rodiče jejich a všecek rod nosí na zádech hermelín, bílý čistý hermelín s černými ťupkami. Křídla jejich též jsou bílá, ale černými čárkami pěkně mramorovaná. Inu, hezký pohled na takového hermelínového nočního motýle, je něžný zjevem svým, a ten hermelínový kožíšek na zádech činí z něho takového nějakého motýlového šlechtice.